

عوامل تهدیدکننده عفت و پاکدامنی در آموزه‌های دینی

۲۳ مرداد / رسالت

روح‌الله هژبری (مرکز فرهنگ و معارف قرآن)

اشاره:

خانواده واحد کوچکی از یک جامعه است که افراد از کودکی با فرآیند جامعه‌پذیری در ابعاد مختلف از جمله هنجارها و ارزش‌ها آشنا می‌شوند و بین این دو رابطه مستقیمی وجود دارد، به طوری که ریشه بسیاری از ناهنجاری‌های اجتماعی را می‌توان در فضای تعاملی افراد در خانواده جستجو کرد... «والذی خبت لا یخرج الا نکدا؛ زمین خشک ناپاک جز گیاه اندک و کم‌ثمر نرویانند.» خداوند در این آیه شریفه انسان را به گیاه و محیط زندگی او را به زمین تشبیه کرده است. از این آیه می‌توان چنین استفاده کرد که محیط، اثر زیادی در شکل‌گیری شخصیت افراد دارد به طوری که هر چه محیط و بستر زندگی افراد آلوده و ناپاک باشد، ثمره آن نیز چیزی جز پلیدی و ناپاکی نخواهد بود. در آموزه‌های دینی برای مصون نگاهداشتن خانواده‌ها از کجروی‌ها و پلیدی‌ها، راهکارهای مختلفی ارائه شده که از مهم‌ترین آنها عفاف است و در این زمینه عوامل تهدیدکننده و تقویت‌کننده عفاف بیان شده است که ما در این مقاله کوتاه، ابتدا به بیان تعریف مختصری از عفاف و به دنبال آن عوامل تهدیدکننده و زمینه‌ساز عفاف می‌پردازیم:

مفهوم عفاف، عفاف عبارت است از خودداری از کار زشت و ناروا، پرهیزکاری و پاکدامنی است. راغب اصفهانی عفت را به وجود آمدن یک حالت نفسانی در انسان می‌داند که از غلبه قوه شهوانی بر انسان جلوگیری می‌کند. بنابراین عفت، نفس را از پستی‌ها دور نگاه می‌دارد و به نوعی انسان را از افتادن در ورطه انحراف و پلیدی‌ها بیمه می‌کند. قرآن کریم علاوه بر اینکه از حضرت یوسف (علیه السلام) و حضرت مریم (علیه السلام) به عنوان دو الگوی کامل عفاف یاد می‌کند راهکارهای متعددی را برای کسب گوهر عفاف و خارج نشدن از مرز پاکدامنی اشاره می‌کند.

عوامل تهدیدکننده عفاف

با گذراندن دوران پر از آرامش کودکی، دوران بلوغ، با بیدار شدن غرایز جنسی و نیازهای روحی روانی آغاز می‌شود. در این مرحله نقش خانواده در دادن آگاهی‌های مربوط به این دوران پررنگ می‌شود و پدر و مادر وظیفه دارند شریعت اسلام و احکام آن را از حلال و حرام، محرم و نامحرم و آنچه برای پیشگیری از آلودگی‌ها لازم است به فرزندان بیاموزند تا هم خود به وظیفه شرعی عمل کرده باشند و هم فرزندان از ارتکاب به اعمال منافی عفت مصون بمانند.

به ذکر چند عامل تهدیدکننده عفاف می‌پردازیم:

۱- چشم‌چرانی

چشم در بجه حساسی است که در مقابل صحنه‌های تحریک‌آمیز، حالت منفعلانه‌ای به خود می‌گیرد و با ارسال آن به قلب و دل تمایلات نفسانی را بدون تجزیه و تحلیل و عبور از فیلتر عقل مطالبه می‌کند و انسان را در منجلاب بی‌عفتی و گناه می‌کشانند و به قول باباطاهر عریان:

ز دست دیده و دل هر دو فریاد *** که هر چه دیده بیند دل کند یاد

در همین رابطه قرآن کریم می‌فرماید: «قل للمومنین یغضوا من ابصرهم...» و «قل للمومنات یغضضن من ابصرهن» قرآن نگاه شهوت‌آمیز و مستقیم نامحرم که منشا انحراف و فساد است را حرام می‌داند، چون مفاسد متعددی بر آن مترتب می‌شود.

۲- اختلاط زن و مرد

مکتب اسلام در عین اینکه اجازه فعالیت اجتماعی را در عرصه اجتماع به زن می‌دهد او را از اختلاط در عرصه کار و فعالیت نهی می‌کند. اسلام می‌گوید نه حبس و نه اختلاط بلکه حریم. سنت جاری مسلمانان از زمان رسول خدا همین بوده است که زنان از شرکت در مجالس و مجامع منع نمی‌شده‌اند ولی همواره اصل «حریم» رعایت شده است. در مساجد و مجامع، حتی در کوچه و معبر، زن با مرد مختلط نبوده است. وقتی به آیه ۲۳ سوره قصص نگاه می‌کنیم متوجه می‌شویم که دختران حضرت شعیب با وجود اینکه

شغل چوپانی داشتند هنگام سیراب کردن گوسفندان خود، ابتدا به کناری می‌رفتند تا چوپانان دیگر آب از چاه کشیده و حیوانات خود را سیراب کنند و آنجا را ترک کنند، سپس خود به کناره چاه رفته و به سیراب کردن حیوانات می‌پرداختند، حتی هنگامی که می‌خواستند همراه موسی به خانه خود بروند حضرت موسی پیشاپیش آنها قدم بر می‌داشت. تا به پشت آنها نظر نکند، پس می‌توان در عین حفظ حریم و حدود در عرصه اجتماع فعالیت کرد.

۳- خضوع در کلام توسط زنان

خضوع در کلام به معنای این است که زنان در برابر مردان آهنگ سخن گفتن را نازک و لطیف کنند و به تبع دل دچار ریه و خیالهای شیطانی شود و شهوت برانگیخته شود، در نتیجه آن مردی که در دل بیمار است یعنی ایمان قوی ندارد، به طمع بیفتد. از این رو قرآن کریم می‌فرماید: با مردان نرم و نازک سخن نگویند مبادا آنکه دلش بیمار «هوی و هوس» است به طمع افتد.

۴- زینت و عدم پوشش مناسب

در آیه ۳۱ سوره نور قرآن می‌فرماید: «ولا یبدین زینتهن الا ما ظهر منها ولیضربن بخمرهن علی جیوبهن...» زینت و آرایش خود را جز آنچه فها ظاهر می‌شود بر بیگانه آشکار نسازید و باید سینه و دوش خود را به مقنعه پوشانند. خداوند متعال با خود آرایشی زن مخالف نیست، بلکه با خودنمایی مخالف است. و حتی در بعضی روایات زن و شوهر را برای قوام خانواده توصیه به زینت و آرایش می‌کند. چون خودنمایی برای نامحرم عشق کاذب به وجود می‌آورد و این عشق سرانجامی جز شکست ندارد و به تعبیر مولوی:

عشقهایی کز بی رنگی بود

عشق نبود عاقبت ننگی بود

۵- خلوت با نامحرم

از جمله عوامل تهدیدکننده عفت، خلوت با نامحرم است. مراد از خلوت این است که مکان جوری باشد که رفت و آمد در آن کمتر باشد و یا آن محل درهای ورود و خروجش بسته باشد در چنین شرایطی است که شیطان وسوسه خود را آغاز می‌کند و انسان را متمایل به گناه می‌کند. در همین رابطه پیغمبر اکرم (صلی الله علیه و آله) می‌فرماید: هیچ مرد و زن نامحرمی در جانی خلوت نمی‌کنند مگر اینکه شیطان سومین آنهاست. و آن دو را نسبت به یکدیگر وسوسه می‌کند و در جای دیگر آن حضرت به هنگام بیعت گرفتن زنان تعهد گرفت که هرگز با مرد بیگانه در جای خلوت نشینند.

۶- عدم توجه به مسائل زناشویی

هر یک از زن و شوهر در کانون خانواده وظایفی را بر عهده دارند، عدم توجه به آن موجب می‌شود که طرفین ارضای نیازهای غریزی و طبیعی خود را خارج از محیط خانه به صورت ناسالم طلب کنند. که به مواردی از آن در ذیل می‌پردازیم:

الف. عدم آراستگی توسط مردان

زنان به صورت طبیعی میل به زیبایی و آراستگی دارند و اگر این میل فطری در خانواده به طور مطلوب ارضا نشود به بی‌عفتی کشانده می‌شود. امام صادق (علیه السلام) می‌فرماید: همانا زنانی که از جاده عفاف خارج شدند علتی نداشت جز اینکه مردان آنها (از نظر بهداشت و آرایش به خود نمی‌رسیدند. در همین رابطه نیز امام رضا (علیه السلام) خطاب به حسن بن جهم فرمودند که: به درستی که زن دوست دارد تو را آراسته ببیند، همانطور که تو دوست داری او را آراسته ببینی به تحقیق زن‌ها را کم آراستگی و آمادگی شوهرانشان، از عفاف به فسق خارج می‌کند.

ب. بی‌توجهی به مسائل جنسی و عاطفی

عده‌ای از یاران پیامبر گرامی اسلام بعد از شنیدن گفتار آن حضرت درباره قیامت، از همبستر شدن با زنان خود و استفاده از بعضی نعمت‌های خداوند، خودداری کردند که این کار آنها مورد عتاب شدید پیامبر (صلی الله علیه و آله) واقع شد. غریزه جنسی از مهم‌ترین غرایز فطری است که اگر به موقع در بستر صحیح و طبیعی خود ارضا نشود زمینه بسیاری از بی‌عفتی‌ها را فراهم می‌کند. امام رضا (علیه السلام) می‌فرماید: خداوند متعال می‌داند نهایت صبر زن در نزدیکی نکردن با او چهار ماه می‌باشد، پس اگر مردی چهار ماه با همسر خود آمیزش جنسی نداشت مرتکب حرام شده است.

ج. سوء ظن و غیرت ورزی بی جا

حضرت علی (علیه السلام) در نامه‌اش خطاب به امام حسن (علیه السلام) می‌نویسد: از غیرت ورزی بی جهت و سوء ظن اجتناب کن. زیرا این نوع سوء ظن‌ها زنان سالم و عقیقه را نیز به نادرستی و شک و تردید می‌اندازد. و قرآن پیروان خود را شدیداً از تهمت زدن و سوء ظن به دیگران، به ویژه درباره خانواده باز می‌دارد و مرتکبین آنرا کیفر شدید (حد قذف) را وعده می‌دهد.

۷- عدم خودباوری و عزت نفس

وقتی انسان از جایگاه و شخصیت حقیقی خویش در نظام آفرینش غافل باشد و نداند که بهای حقیقی او معادل بهشت است و می‌تواند برتر از ملائکه و دیگر موجودات روی زمین باشد، لذا نزد خود را پست و ذلیل بداند و آنی دنیا در نزد او خوار می‌گردد و مصداق کلام امیرالمؤمنین علی (علیه السلام) می‌شود که فرمود: کسی که در خود احساس کرامت می‌کند شهوات و خواهش‌های نفسانی نزد او بی‌مقدار می‌شود.

۸- فراموشی یاد خدا

شاه کلید عوامل تهدید کننده عفت، غفلت از یاد خداست. قرآن کریم در سوره زخرف آیه ۳۶ می‌فرماید: «هر کس از یاد خدا روی گردان شود شیطانی را به سراغ او می‌فرستیم و همواره با او قرین خواهد بود.»

«آری غفلت از ذکر خدا و غرق شدن در لذات دنیا و دل‌باختگی به زرق و برق آن، موجب می‌شود که شیطان بر انسان مسلط گردد و همواره قرین او باشد و رشته‌ای در گردنش افکنده، می‌برد به هر جا که خاطر خواه اوست»

زمینه‌های تهدید کننده عفاف

زمینه بسیاری از انحراف‌های جنسی ریشه در کودکی دارد و والدین باید از دوران کودکی در مورد این مسائل حساس باشند و زمینه را برای انحراف‌های جنسی فرزندان‌شان در آینده فراهم نکنند. طرز لباس پوشیدن و عریان نکردن بدن در نزد کودکان، مراعات عفت در کلام و پرهیز از بکار بردن الفاظ و کلماتی که به گونه‌ای در برگیرنده مسائل و مناسبات جنسی هستند از جمله تدابیری هستند که مانع رشد پیش‌رسی میل جنسی در کودکان می‌شود. در همین رابطه در روایات اسلامی توصیه‌های موکدی وجود دارد مبنی بر اینکه پدر و مادر مناسبات زناشویی را به شدت از حوزه دید و حضور کودکان دور نگه دارند. آموزش قرآن در زمینه پاک نگاه داشتن بستر خانواده در طول شبانه روز در این رابطه این است که هم غلامان و خدمتکاران خانه و هم کودکانی که به سن بلوغ جنسی نرسیده‌اند سه بار و در سه هنگام، اذن بگیرند: (۱) پیش از نماز صبح، (۲) هنگام استراحت، (۳) شب بعد از عشاء. این سه وقت را قرآن کریم به نام «راز» و «سر» پوشیدن (عورت) یاد می‌کند. از جمله تعالیم دینی در این زمینه می‌توان به جدا کردن رختخواب فرزندان در سن هفت سالگی، در آغوش نگرفتن و نبوسیدن دختر بچه شش ساله توسط پسر بچه یا مرد نامحرم و همچنین نبوسیدن پسر بچه‌ای که به سن هفت سالگی رسیده است توسط زن نامحرم اشاره کرد.